

Mirosław Sitarz

KSZTAŁTOWANIE SIĘ KONGREGACJI EDUKACJI KATOLICKIEJ

Kościół ma do spełnienia określone zadania wyznaczone przez Jego Założyciela, Jezusa Chrystusa, zgodnie z nakazem „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody (...)” (Mt 28,19)¹. Dlatego też wypełniając swoją misję w świecie, poprzez nauczanie i uświęcanie, kształtuje każdego człowieka również na płaszczyźnie intelektualnej, a w konsekwencji wspomaga go w dorastaniu do pełni człowieczeństwa, jaką jest świętość. Św. Jan Paweł II stwierdził: „(...) obowiązek ewangelizowania, właściwy Kościołowi wymaga nie tylko ustawicznego głoszenia Ewangelii na coraz to nowych terytoriach i coraz większej liczbie ludzi, ale również i tego, ażeby treść tej Ewangelii przepajała sposoby myślenia, kryteria ocen i normy działania (...) należy dążyć do tego, aby cała ludzka kultura została przeniknięta kulturą”². Dlatego też w Kościele od początków Jego istnienia funkcjonowały pierwsze szkoły przy kościołach katedralnych i klasztorach, które następnie zostały przekształcone w uniwersytety.

Prawo i obowiązek erygowania i popierania uniwersytetów kościelnych, tak, aby przyczyniały się one do wzrostu wiary i życia chrześcijańskiego, przysługuje Stolicy Apostolskiej, a konkretnie – działającej w strukturach

---

KS. DR HAB. MIROSLAW SITARZ, PROF. KUL – kierownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: mpsitarz@kul.pl

¹ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Pallottinum, Poznań 2008.

² Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de studiorum Universitatibus et Facultatibus Ecclesiasticis Sapientia christiana* (15.04.1979), AAS 71 (1979), s. 469-99 [dalej cyt.: Sch], *Wstęp* I.

Kurii Rzymskiej – Kongregacji Edukacji Katolickiej. Do 1588 r. poprzednikami tej dykasterii były specjalne komisje papieskie, które sprawowały kierownictwo nad uniwersytetami zakładanymi przez Kościół. Papież Sykstus V utworzył Kongregację do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich, która następnie przybierała nazwy: Kongregacja Studiów, Święta Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów, Święta Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, Kongregacja Seminariów i Instytutów Studiów, aż do obecnej nazwy – zmienionej w 2013 r. przez papieża Benedykta XVI – Kongregacji Edukacji Katolickiej (Instytutów Studiów).

1. PIERWSZE OŚRODKI DYDAKTYCZNO-NAUKOWE

„Środowisko kulturowe, w jakim żyje człowiek, ma wielki wpływ na sposób jego myślenia, a w konsekwencji na jego stały sposób postępowania. Stąd też rozdzźwięk pomiędzy wiarą i kulturą stanowi poważną przeszkodę dla ewangelizacji. I przeciwnie, kultura kształtowana duchem chrześcijańskim stanowi narzędzie sprzyjające rozpowszechnianiu Ewangelii” (Sch, *Wstęp* I). W Kościele, od pierwszych wieków Jego istnienia, powstawały ośrodki naukowe dla przekazywania mądrości chrześcijańskiej. W tych pierwszych „uczelniach” wiedzę zdobywali najwybitniejsi Ojcowie i Doktorzy Kościoła, Nauczyciele i Pisarze kościelni (np. Klemens Aleksandryjski, Orygenes, św. Dionizy Wielki, Euzebiusz z Cezarei, św. Atanazy, św. Bazylia Wielki, św. Grzegorz z Nazjanzu, św. Cyryl Aleksandryjski, św. Jan Chryzostom). Zanim powstały uniwersytety, funkcje dydaktyczno-naukowe spełniały szkoły. W II w. w wielu miastach (np. w Smyrnie, Rzymie, Aleksandrii, Edessie) istniały tzw. *christianae sapientiae domicilia*, natomiast pod koniec II w. i w III w. funkcjonowały szkoły zw. *didascaleia* (np. w Aleksandrii, Cezarei, Antiochii). W XII w. przy kościołach katedralnych i klasztorach powstały szkoły, które kultywowały zarówno nauki kościelne, jak i kulturę świecką. Z czasem na ich określenie zaczęto używać nazwy *studium*, *studium generale*, a w końcu *universitas* [Pawluk 2002, 44]. W XIII w. nastąpił rozwój uniwersytetów. Jan Paweł II stwierdził: „Z chwilą, gdy rządzący państwami, w trosce o dobro publiczne, zaczęli zakładać i popierać własne Uniwersytety, Kościół, zgodnie z właściwą sobie naturą, nie przestał zakładać i popierać własnych tego rodzaju wszechnic mądrości i instytucji nauczania. Świadczą o tym liczne Uniwersytety Katolickie, erygowane również w ostatnim czasie prawie we wszystkich częś-

ciach świata. Kościół bowiem, świadomy swego zbawczego zadania w całym świecie, pragnie posiadać związane z nim w sposób szczególnie wspomniane wszechnice dające wyższe wykształcenie i chce, aby istniały one wszędzie i skutecznie działały, uobecniając oraz umacniając prawdziwe orędzie Chrystusa w dziedzinie ludzkiej kultury” (Sch, *Wstęp* II). Pierwsze uniwersytety europejskie odegrały istotną rolę w kształtowaniu tożsamości Europy i w tworzeniu jej dziedzictwa kulturowego. Papież Benedykt XVI w przemówieniu do uczestników Seminarium zorganizowanego przez Kongregację Edukacji Katolickiej powiedział: „Instytucje uniwersyteckie cechowały się zawsze umiłowaniem wiedzy i poszukiwaniem prawdy, które jest rzeczywistym celem istnienia uniwersytetu, przy czym zawsze odwoływały się do wizji chrześcijańskiej, która postrzega człowieka jako arcydzieło stworzenia – albowiem ukształtowanego na Boży obraz i podobieństwo (por. Rdz 1, 26-27). Charakterystycznym elementem tej wizji było zawsze przekonanie, że istnieje głębokie powiązanie między prawdą a dobrem, między spojrzeniem rozumu i spojrzeniem serca: «*Ubi amor, ibi oculos*» (...) to miłość sprawia, że widzimy. Uniwersytet narodził się z umiłowania wiedzy, z ciekawości, która pragnie poznawać, chce wiedzieć, czym jest świat i człowiek. Ale także z wiedzy, która prowadzi do działania, a ostatecznie do miłości”³. Kard. Z. Grocholewski (prefekt Kongregacji Edukacji Katolickiej w latach 1999-2015) dnia 27 maja 2013 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II mówił: „Jeżeli mówimy, że *devotion to the Lord* jest największą mądrością, mając przy tym na uwadze studia, tym samym stwierdzamy też, że ich ostatecznym kresem i najgłębszym celem nie są ani wiedza, ani umiejętności jako takie. Ich prawdziwy kres i cel jest ponadto czymś więcej niż jakaś bezosobowa energia lub zasada, o której możemy rozważać lub pod której wpływem możemy ustawić nasze życie” [Grocholewski 2013, 33].

Pierwsze uniwersytety powstawały w szczególności z inicjatywy Kościoła. Na 52 uniwersytety, jakie powstały przed 1400 r., 29 zostało założonych przez Biskupów Rzymu, a 10 wspólnie z władcami państwowymi. Pierwsze uniwersytety powstały w Bolonii (II poł. XI w.), Paryżu (1200 r.),

---

³ Benedictus PP. XVI, *Allocutio ad Seminarium a Congregatione de Institutione Catholica inductum* (1.04.2006), AAS 98 (2006), s. 345-48; tekst polski w: Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników Seminarium zorganizowanego przez Kongregację Edukacji Katolickiej na temat: „Dziedzictwo kultury i dorobek akademicki uniwersytetów europejskich jako źródło atrakcyjności Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego”*, Watykan, 1 kwietnia 2006 r.

Cambridge (1209 r.), Oxfordzie (1214 r.), Padwie (1222 r.), Neapolu (1224 r.), Tuluzie (1229 r.), Sienie (1240 r.), Salamance (1254 r.), Rzymie (1303 r.), Perugii (1308 r.), Grenoble (1339 r.), Pizie (1343 r.), Pradze (1348 r.), Krakowie (1364 r.), Wiedniu (1365 r.), Heidelbergu (1386 r.), Kolonii (1388 r.), Ferrarze (1391 r.) [Pawluk 2002, 44-45].

W miarę zakładania pierwszych uniwersytetów przez Kościół powstała potrzeba utworzenia odpowiednich instytucji sprawujących kierownictwo nad ich właściwą działalnością. Początkowo zadania takie spełniały komisje papieskie, a od 1588 r. – kiedy Kuria Rzymska przybrała formalną strukturę określoną przez papieża Sykstusa V – kongregacja, która na przełomie sześciu wieków przybierała różne nazwy: od Kongregacji do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich, aż do obecnej nazwy, tj. Kongregacji Edukacji Katolickiej (Instytutów Studiów).

2. KOMISJE CZUWAJĄCE NAD DZIAŁALNOŚCIĄ PIERWSZYCH UNIWERSYTETÓW KATOLICKICH

Papież Bonifacy VIII na mocy bulli *In supremae dignitatis* z dnia 16 stycznia 1303 r. utworzył Studium Rzymskie (Uniwersytet La Sapientia w Rzymie)⁴. Stolica Apostolska dostrzegła potrzebę istnienia specjalnych instytucji czuwających nad działalnością uniwersytetów katolickich. Początkowo takie zadania spełniały komisje powoływane przez Biskupów Rzymu. Papież Leon X w konstytucji apostolskiej *Dum suavissimos* z 5 listopada 1513 r.⁵ ustanowił komisję kardynałów, która miała troszczyć się

---

⁴ Bonifacius PP. VIII, Erectio Studii generalis in civitate Firmana, provinciae Marchiae Status Ecclesiastici, cum privilegiis, gratiis et indultis Studii Bonaniensis *In supremae dignitatis* (16.01.1303), w: *Bullarum Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio. Locupletior facta collectione novissima plurium brevium, epistolarum, decretorum actorumque S. Sedis a S. Leone Magno usque ad praesens* [dalej cyt.: *Bullarum*], cura et studio R. P. D. Aloysii Tomassetti Antist. Dom. Pontif. et Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictione erexit, auspicante Emo. Ac Revmo. Dno, S. R. E. Cardinalis Francisco Gaude. T. IV (Mainard. edit. Tom. III Pars II): a Gregorio X (an. MCCLXXI) ad Martinum V (an. MCCCCXXXI), Augustae Taurinorum, Seb. Franco, H. Fory et H. Dalmazzo Editoribus, Torino 1859, s. 157-58.

⁵ Leo PP. X, De munere, auctoritate et privilegiis rectoris et reformatorem lectorumque et scholarium Studii generalis almae Urbis et officio bidelli *Dum suavissimos* (5.11.1513), w: *Bullarum*, cura et studio Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictione erexit, auspicante Emo. Ac Revmo. Dno, S. R. E. Cardinalis Francisco Gaude. T. V: ab Eu-

o formację intelektualną i moralną prowadzoną w Studium Rzymskim. Z kolei papież Juliusz III w brewe *Dum attentae sollicitudinis* z 23 stycznia 1552 r., a następnie w *Pastoralis officii* z 27 marca 1552 r. rozszerzył kompetencje komisji powierzając jej zadanie ochrony i monitorowania studiów na terytorium całego Państwa Kościelnego⁶. Na temat potrzeby ustanowienia odpowiedniej instytucji nadzorującej uniwersytety katolickie w świecie stanowił również Sobór Trydencki (1545-1563). Ojcowie soboru stwierdzili: „(...) ci wszyscy, do których należy troska, prowadzenie wizytacji i nadzorowanie odnowy uniwersytetów i ośrodków studiów generalnych, będą pilnie troszczyć się o to, aby kanony i dekrety tego świętego soboru zostały w całości przyjęte przez te uniwersytety. Kwestie dotyczące wiary katolickiej będą zaś nauczane i wyjaśniane na tych uniwersytetach przez magistrów, doktorów i innych uczonych wedle zasad przyjętych na tym soborze. Uczni ci zostaną zobowiązani do przyjęcia tych postanowień przez złożenie uroczystej przysięgi na początku każdego roku, a gdyby cokolwiek innego, na wspomnianych uniwersytetach, było godnego odnowy i reformy, wtedy zostanie poprawione i postanowione przez tych, do których to należy, dla wzrostu religii i dyscypliny kościelnej. Uniwersytety, poddane bezpośrednio opiece i nadzorowi papieża, Jego Świątobliwość poleci zwizytować swoim wysłannikom, w taki sam sposób, jak to zostało wyżej określone, i jak to uzna za stosowne”⁷.

Na mocy promulgowanej przez papieża Sykstusa V konstytucji *Sacri apostolatus ministerio* z 23 sierpnia 1587 r.⁸ wszelkie uprawnienia doty-

---

genio IV (an. MCCCCXXI) ad Leonem X (an. MDXXI), Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo Editoribus, Torino 1860, s. 568-70.

⁶ *Congregazione degli studi. La riforma dell'istruzione nello Stato pontificio (1816-1870)*, red. M.I. Venzo, Ministero per i beni e le attività culturali – Direzione generale per gli archivi, Roma 2009, s. XII.

⁷ Concilium Tridentinum, *Sessio XXV, dies prima (nona sub Pio IV), (die veneris 3. decembris 1563). IV. Decretum de reformatione generali. Caput secundum <A quibus nominatim decreta concilii solemniter recipi et doceri debeant>*; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. Tom IV (1511-1870). Lateran IV, Trydent, Watykan I*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuitów, Kraków 2005, s. 813.

⁸ Sixtus PP. V, *Studii generalis almae Urbis collegio advocatorum consistorialium confertur, cum antiquorum privilegiorum confirmatione et praecedentiae concessione Sacri apostolatus ministerio* (23.08.1587), w: *Bullarum, cura et studio Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictione erexit. T. VIII: a Gregorio XIII (an. MDLXXII) ad Sixtum V (an. MDLXXXVIII), Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo Editoribus, Torino 1863, s. 897-900.*

czące działalności katolickich uniwersytetów przejęło tzw. kolegium adwokatów konsystorialnych [Pękalski 1986, 232-33].

3. KONGREGACJA DO SPRAW UNIWERSYTETU STUDIÓW RZYMSKICH

Papież Sykstus V w konstytucji apostolskiej *Immensa aeterni Dei* z 22 stycznia 1588 r.⁹ po raz pierwszy nadał Kurii Rzymskiej formalną strukturę, przystosowując ją do wymogów Soboru Trydenckiego. Dziesiąte miejsce wśród piętnastu kongregacji zajmowała Kongregacja do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich (*Congregatio pro Universitate Studii Romani*)¹⁰. Biskup Rzymu podkreślił, że zadaniem Kongregacji jest sprawowanie opieki nie tylko nad Studium Rzymskim, ale również troska o inne istniejące wówczas uniwersytety katolickie, m.in. w Paryżu, Oksfordzie, Bolonii czy Salamance¹¹. W skład Kongregacji wchodziło pięciu kardynałów, którzy w ramach troski o studia, zabiegali o to, aby na uniwersytetach katolickich wykładali wybitni profesorowie teologii, prawa kanonicznego i nauk humanistycznych, odznaczający się przymiotami moralnymi i umiejętnościami dydaktycznymi, by ich nauczanie było prawowierne, a ich praca odpowiednio wynagradzana¹².

---

⁹ Tenże, *Institutio quindecim congregationum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium, cum iurisdictionum et facultatum partita concessione, ad faciliorem universae reipublicae christianae statusque ecclesiastici et Romane Curiae negotiorum et causarum expeditionem Immensa aeterni Dei* (22.01.1588), w: *Bullarum*, t. VIII, s. 985-99.

¹⁰ Papież Sykstus V wskazał, że Kongregacja do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich znajduje się na dziesiątym miejscu: *Congregatio decima pro Universitate Studii Romani*, w: *Bullarum*, t. VIII, s. 992.

¹¹ Tamże, s. 993.

¹² „Itaque ut illius rationibus quam optime prospiciamus, cardinales quinque eidem gymnasio et universitati, illiusque reformationi praeficimus, quibus facultatem concedimus ut, cum opus fuerit, praeclaros theologiae magistros, iurisconsultos egregios et liberalium artium professores eximios undecumque ad iuventutem erudiendam evocent. Qui morum integritate, eruditione atque elegantia litterarum non minus praestent quam peritia, usuque docendi assiduisque praelectionibus iuvenes instruant, utque singulis scientiarum magistris pro meritorum ratione, re tamen nobiscum aut cum successoribus nostris participata, stipendium constituent”. Tamże.

4. KONGREGACJA STUDIÓW

Papież Leon XII na mocy konstytucji *Quod divina Sapientia* z 28 sierpnia 1824 r.¹³ utworzył Kongregację Studiów (*Congregatio Studiorum*). Przedmiotem jej działań była troska o wszystkie uniwersytety oraz szkoły publiczne i prywatne Państwa Kościelnego (Titolo I, Art. 1 i 4). Każdy, kto uważał się za pokrzywdzonego w związku z działalnością uniwersytetów, szkół i placówek oświatowych, mógł wnieść rekurs do Kongregacji Studiów (Titolo I, Art. 7). Po rozwiązaniu Państwa Kościelnego w 1870 r., Kongregacja sprawowała władzę również nad francuskimi uniwersytetami i instytucjami katolickimi, a także nad uniwersytetami papieskimi w Rzymie. Kongregacja ta nie miała kompetencji względem seminariów duchownych [Selejda 2011, 113].

Papież Pius X, promulgując 29 czerwca 1908 r. konstytucję apostolską *Sapienti consilio*¹⁴, zreformował Kurię Rzymską. Zachował dotychczasową nazwę Kongregacji (*Congregatio Studiorum*), ale doprecyzował zadania, jakie miała spełniać względem uniwersytetów. Kongregacja Studiów posiadała kompetencje w zakresie: 1) kierowania studiami w szkołach wyższych, tj. w uniwersytetach i na wydziałach zależnych od władzy kościelnej, włącznie z ośrodkami zarządzanymi przez zakonników; 2) erygowania uniwersytetów i wydziałów; 3) analizowania i zatwierdzania ich statutów; 4) udzielania władzy nadawania stopni akademickich; 5) nadawania stopni akademickich osobom odznaczającym się wybitnymi osiągnięciami naukowymi (SaCo I, 11°)¹⁵. Seminaria duchowne nadal podlegały Kongregacji Konsystorialnej (SaCo I, 2°).

---

¹³ Leo PP. XII, Costituzione sul retto ordinamento degli studj nello Stato Pontificio *Quod divina Sapientia* (28.08.1824), w: *Raccolta delle leggi e disposizioni di pubblica amministrazione nello Stato Pontificio. Volume II. Istruzione pubblica, annona e grascia, censimento, congregazione di revisione*, Nella Stamperia della R. C. A., Roma 1834, s. 137-96.

¹⁴ Pius PP. X, Constitutio apostolica de Romana Curia *Sapienti consilio* (29.06.1908), AAS 1 (1909), s. 7-19 [dalej cyt.: SaCo].

¹⁵ „Est huic sacrae Congregationi commissa moderatio studiorum in quibus versari debeant maiora athenaea, seu quas vocant Universitates, seu Facultates, quae ab Ecclesiae auctoritate dependent, comprehensis iis quae a religiosae alicuius familiae sodalibus administrantur. Novas institutiones perpendit approbatque; facultatem concedit academicos gradus conferendi, et, ubi agatur de viro singulari doctrina commendato, potest eos ipsa conferre”.

5. ŚWIĘTA KONGREGACJA SEMINARIÓW I UNIWERSYTETÓW

Na mocy motu proprio *Seminarium clericorum* z 4 listopada 1915 r.¹⁶ papieża Benedykta XV została utworzona Święta Kongregacja Seminariorów i Uniwersytetów (*Sacra Congregatio de Seminariis et de Studiorum Universitatibus*). W pierwszej kolejności Biskup Rzymu utworzył Kongregację Seminariorów (*Congregatio Seminariis*), której powierzył kompetencje w zakresie formacji kapłańskiej przysługujące wcześniej Kongregacji Konsystorialnej (SeC I). Następnie dołączył do niej istniejącą dotychczas Kongregację Studiów (*Congregatio Studiorum*) erygując Świętą Kongregację Seminariorów i Uniwersytetów (SeC II). Kompetencje Kongregacji dotyczyły zarządu, karności, administracji majątkiem i studiów seminaryjnych [Selejdał 2011, 113].

Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹⁷ potwierdził kompetencje Świętej Kongregacji Seminariorów i Uniwersytetów. W kan. 256 postanowił, że Kongregacja czuwa nad zarządem, karnością, administracją majątku oraz nad studiami w seminariach duchownych, a także kieruje zarządem i naukami na Uniwersytetach i Fakultetach zależnych od Kościoła, nawet gdyby były kierowane przez osoby zakonne. Ponadto posiadała kompetencję zatwierdzania nowych zakładów oraz udzielania prawa nadawania stopni akademickich, a także mogła sama nadawać stopnie akademickie wybitnym naukowcom¹⁸.

Papież Pius XI kwestie szczegółowe dotyczące kościelnego szkolnictwa wyższego uregulował w konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Domi-*

---

¹⁶ Benedictus PP. XV, Motu proprio nova conditur Sacra Congregatio «de Seminariis et de Studiorum Universitatibus» *Seminaria clericorum* (4.11.1915), AAS 7 (1915), s. 493-95 [dalej cyt.: SeC].

¹⁷ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

¹⁸ „§ 1. Congregatio de Seminariis et Universitatibus studiorum vigilat super omnibus quae ad regimen, disciplinam, temporalem administrationem et studia Seminariorum pertinent, incolumi iure Congregationis de Prop. Fide. Eidem pariter commissa est moderatio regiminis ac studiorum, in quibus versari debent athenaea seu quas vocant Universitates vel Facultates quae ab Ecclesiae auctoritate dependent, comprehensis iis quae a religiosae alicuius familiae sodalibus diriguntur. Novas institutiones perpendit approbatque; facultatem concedit academicos gradus conferendi normasque tradit quibus ii conferri debeant, et, ubi agit de viro singulari doctrina commendato, potest eos ipsa conferre. § 2. In hac Sacra Congregatione connumerantur inter alios Cardinales Secretarius Congregationis Consistorialis et inter Consultores Assessor eiusdem Congregationis”. Zob. Bączkiewicz, Baron, i Stawinoga 1957, 464-65.

nus z 24 maja 1931 r.¹⁹ W art. 4 tej konstytucji postanowił, że kanoniczne erygowanie i kierownictwo jakimikolwiek Uniwersytetami i Wydziałami kościelnymi, nawet w miejscach i instytucjach podlegających Świętej Kongregacji dla Kościołów Wschodnich oraz Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, jest zarezerwowane Świętej Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów²⁰. Następnie, 12 czerwca 1931 r. Święta Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów wydała *Ordinationes*²¹ w celu wdrożenia konstytucji apostołskiej *Deus scientiarum Dominus*.

Papież Pius XII na podstawie motu proprio *Cum nobis* z 4 listopada 1941 r.²² utworzył Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich, które podlegało Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów. Ponadto Biskup Rzymu na mocy listu apostołskiego z 27 lipca 1949 r.²³ utworzył Federację Katolickich Uniwersytetów, w skład której miały wchodzić zarówno Uczelnie wcześniej erygowane przez Stolicę Apostolską, jak i te, które będą tworzone w przyszłości, a także Uczelnie, które Stolica Apostolska uzna za kierowane według zasad wychowania katolickiego i całkowicie z nim zgodne²⁴.

6. ŚWIĘTA KONGREGACJA DO SPRAW WYCHOWANIA KATOLICKIEGO

Papież Paweł VI reformując Kurię Rzymską na mocy konstytucji apostołskiej *Regimini Ecclesiae Universae* z 15 sierpnia 1967 r.²⁵ zmienił

---

¹⁹ Pius PP. XI, *Constitutio apostolica de Universitatibus et Facultatibus Studiorum Ecclesiasticorum Deus scientiarum Dominus* (24.05.1931), AAS 23 (1931), s. 241-62.

²⁰ „Canonica erectio et suprema moderatio cuiusvis Universitatis et Facultatis studiorum ecclesiasticorum, in locis quoque et Institutis quae Sacris Congregationibus pro Ecclesia Orientali et de Propaganda Fide subiecta sunt, atque etiam Facultatum quae sunt pro Religiosis Familiis quibuslibet, reservantur Sacrae Congregationi de Seminariis et Studiorum Universitatibus”.

²¹ Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam «Deus scientiarum Dominus» de Universitatibus et Facultatibus Studiorum Ecclesiasticorum Rite exsequendam* (12.06.1931), AAS 23 (1931), s. 263-84.

²² Pius PP. XII, *Motu proprio ob Pontificio Opere Vocationum Sacerdotalium apud Sacram Congregationem Seminariis et Studiorum Universitatibus praepositam constituendo Cum nobis* (4.11.1941), AAS 33 (1941), s. 35.

²³ Tenże, *Litterae apostolicae Foederatio Catholicarum Studiorum Universitatum constituitur* (27.07.1949), AAS 42 (1950), s. 385-87.

²⁴ Tamże, s. 387; Sch, *Wstęp* II.

²⁵ Paulus PP. VI, *Constitutio apostolica de Romana Curia Regimini Ecclesiae Universae* (15.08.1967), AAS 59 (1967), s. 885-928; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Ko-*

dotychczasową nazwę dykasterii na: Święta Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego (*Sacra Congregatio pro Institutione catholica*). Posiadała kompetencje w zakresie tego, co dotyczyło formacji duchownych oraz wykształcenia katolickiego duchownych i świeckich, z zachowaniem uprawnień Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacji Ewangelizowania Narodów (REU 76 § 1). Ponadto analizowała ogólne problemy dotyczące wychowania i studiów, a także współpracowała z konferencjami biskupów, organami władzy państwowej oraz towarzystwami krajowymi i międzynarodowymi (REU 80).

W strukturze Kongregacji znajdowały się 3 urzędy (REU 76 § 2), tj. do spraw seminariów; uniwersytetów katolickich; szkół katolickich. Urząd do spraw seminariów posiadał kompetencje w zakresie wszystkiego, co dotyczyło zarządu dyscypliny, administracji gospodarczej seminariów, a także w zakresie wychowania duchowieństwa diecezjalnego oraz kształcenia zakonników i członków instytutów świeckich (REU 77). Urząd do spraw uniwersytetów katolickich kierował uniwersytetami, fakultetami, zakładami naukowymi oraz innymi katolickimi instytutami i szkołami wyższymi nie wykluczając tych, które były prowadzone przez osoby zakonne lub świeckie. Zabiegał, aby na uniwersytetach katolickich były instytuty służące przede wszystkim postępowi badań naukowych lub praktycznych. Urząd wydawał przepisy dotyczące szkół wyższych i bibliotek z wyłączeniem watykańskiej (REU 78). Urząd do spraw szkół katolickich troszczył się o zakładanie szkół parafialnych i diecezjalnych (REU 79).

Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.²⁶ w odniesieniu do struktury i kompetencji poszczególnych dykasterii Kurii Rzymskiej odsyła do przepisów specjalnych (kan. 360).

7. KONGREGACJA SEMINARIÓW I INSTYTUTÓW STUDIÓW

W trakcie kolejnej reformy Kurii Rzymskiej przeprowadzonej przez papieża Jana Pawła II w konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus* z 28 czerwca

---

scioła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 166-96 [dalej cyt.: REU].

²⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.

1988 r.²⁷ dotychczasowa Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego przybrała nową nazwę Kongregacja Seminariów i Instytutów Studiów (*Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*). Biskup Rzymu zachował jej kompetencje w zakresie formacji kapłańskiej, jak i organizacji edukacji katolickiej (nr 112).

Na mocy listu Sekretariatu Stanu z 26 lutego 1989 r. Kongregacja przyjęła nazwę Kongregacja Edukacji Katolickiej [Seminariów i Instytutów Studiów] (*Congregatio de Institutione Catholica [de Seminariis atque Studiorum Institutis]*) [Selejdak 2011, 114].

8. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUTÓW STUDIÓW)

Obecna nazwa Kongregacji, tj. Kongregacja Edukacji Katolickiej (Instytutów Studiów) – *Congregatio de Institutione Catholica (de Studiorum Institutis)* – została zmieniona przez papieża Benedykta XVI w motu proprio *Ministorum institutio* z 16 stycznia 2013 r.²⁸ Biskup Rzymu, modyfikując konstytucję apostołską *Pastor Bonus*, przeniósł do Kongregacji do Spraw Duchowieństwa Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich (MI 7) oraz kompetencje dotyczące seminariów. W odniesieniu do regulacji *Pastor Bonus* dotyczących dotychczasowej Kongregacji Seminariów i Instytutów Studiów, ustawodawca kościelny zmienił art. 112 oraz usunął art. 113 konstytucji apostołskiej (MI 2 i 3)²⁹.

---

²⁷ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus* (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 217-57.

²⁸ Benedictus PP. XVI, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus commutatur Constitutio Apostolica Pastor Bonus, simulque competentia de Seminariis a Congregatione de Institutione Catholica ad Congregationem pro Clericis transfertur Ministro-rum institutio* (16.01.2013), AAS 105 (2013), s. 130-35; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 263-71 [dalej cyt.: MI].

²⁹ „Art. 112 Konstytucji apostołskiej *Pastor bonus* jest zastąpiony następującymi słowami: *Kongregacja wyraża i podejmuje troskę Stolicy Apostolskiej o rozwój i organizację wychowania katolickiego*” (MI 2); „Art. 113 Konstytucji apostołskiej *Pastor bonus* zostaje usunięty” (MI 3).

ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonej analizy źródeł prawa i literatury dotyczącej kształtowania się Kongregacji Edukacji Katolickiej nasuwają się następujące wnioski:

1) Prawo i obowiązek erygowania i popierania uniwersytetów kościelnych przysługuje Stolicy Apostolskiej z prawa Bożego, ponieważ Jezus Chrystus powierzył Kościołowi – obok zadania uświęcania i rządzenia – zadanie nauczania zgodnie z nakazem „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody (...)” (Mt 28,19);

2) Pierwsze ośrodki dydaktyczno-naukowe funkcjonowały przy kościołach katedralnych i klasztorach, które następnie przekształciły się w uniwersytety;

3) W związku z zakładaniem uniwersytetów przez Kościół zrodziła się potrzeba utworzenia odpowiednich instytucji, które mogłyby sprawować kierownictwo nad ich właściwą działalnością. Początkowo zadania takie spełniały komisje papieskie, tj. utworzona przez papieża Leona X komisja kardynałów, która miała troszczyć się o formację intelektualną i moralną prowadzoną w Studium Rzymskim erygowanym przez papieża Bonifacego VIII. Papież Juliusz III rozszerzył kompetencje komisji na ochronę i monitorowanie studiów na terytorium całego Państwa Kościelnego. Za pontyfikatu Sykstusa V uprawnienia dotyczące działalności katolickich uniwersytetów przejęło tzw. kolegium adwokatów konsystorialnych;

4) W 1588 r. papież Sykstus V po raz pierwszy nadał Kurii Rzymskiej formalną strukturę, przystosowując ją do wymogów Soboru Trydenckiego. W konsekwencji utworzył Kongregację do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich, której zadaniem było sprawowanie opieki zarówno nad Studium Rzymskim, jak też troska o inne istniejące wówczas uniwersytety katolickie. Dykasteria przybierała następujące nazwy: Kongregacja Studiów, Święta Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów, Święta Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, Kongregacja Seminariów i Instytutów Studiów;

5) Papież Benedykt XVI w 2013 r. zmienił nazwę dykasterii na Kongregację Edukacji Katolickiej (Instytutów Studiów) i przeniósł do Kongregacji do Spraw Duchowieństwa Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich oraz kompetencje dotyczące seminariów.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Benedictus PP. XV, Motu proprio nova conditur Sacra Congregatio «de Seminariis et de Studiorum Universitatibus» Seminaria clericorum (4.11.1915), AAS 7 (1915), s. 493-95.
- Benedictus PP. XVI, Allocutio ad Seminarium a Congregatione de Institutione Catholica inductum (1.04.2006), AAS 98 (2006), s. 345-48; tekst polski w: Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników Seminarium zorganizowanego przez Kongregację Edukacji Katolickiej na temat: „Dziedzictwo kultury i dorobek akademicki uniwersytetów europejskich jako źródło atrakcyjności Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego”, Watykan, 1 kwietnia 2006 r.
- Benedictus PP. XVI, Litterae apostolicae motu proprio datae quibus commutatur Constitutio Apostolica Pastor Bonus, simulque competentia de Seminariis a Congregatione de Institutione Catholica ad Congregationem pro Clericis transfertur Ministrorum institutio (16.01.2013), AAS 105 (2013), s. 130-35; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 263-71.
- Bonifacius PP. VIII, Erectio Studii generalis in civitate Firmana, provinciae Marchiae Status Ecclesiastici, cum privilegiis, gratiis et indultis Studii Bonanien-sis In supremae dignitatis (16.01.1303), w: Bullarum Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio. Locupletior facta collectione novissima plurium brevium, epistolarum, decretorum actorum-que S. Sedis a S. Leone Magno usque ad praesens, cura et studio R. P. D. Aloysii Tomassetti Antist. Dom. Pontif. et Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictione erexit, auspicante Emo. Ac Revmo. Dno. S. R. E. Cardinalis Francisco Gaude. T. IV (Mainard. edit. Tom. III Pars II): a Gregorio X (an. MCCLXXI) ad Martinum V (an. MCCCCXXXI), Augustae Taurinorum, Seb. Franco, H. Fory et H. Dalmazzo Editoribus, Torino 1859, s. 157-58.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Concilium Tridentinum, Sessio XXV, dies prima (nona sub Pio IV), (die veneris 3. decembris 1563). IV. Decretum de reformatione generali. Caput secundum <A quibus nominatim decreta concilii solemniter recipi et doceri debeant>; tekst polski w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. Tom IV (1511-1870). Lateran IV, Trydent, Watykan I, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księży Jezuitów, Kraków 2005, s. 809-45.
- Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-912; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny

- Kościola. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 217-57.
- Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica de studiorum Universitatibus et Facultatibus Ecclesiasticis Sapientia christiana (15.04.1979), AAS 71 (1979), s. 469-99.
- Leo PP. X, De munere, auctoritate et privilegiis rectoris et reformationum lectorumque et scholarium Studii generalis almae Urbis et officio bidelli Dum suavissimos (5.11.1513), w: Bullarum Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio. Locupletior facta collectione novissima plurium brevium, epistolarum, decretorum actorumque S. Sedis a S. Leone Magno usque ad praesens, cura et studio Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictione erexit, auspicante Emo. Ac Revmo. Dno, S. R. E. Cardinalis Francisco Gaude. T. V: ab Eugenio IV (an. MCCCCXXXI) ad Leonem X (an. MDXXI), Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo Editoribus, Torino 1860, s. 568-70.
- Leo PP. XII, Costituzione sul retto ordinamento degli studj nello Stato Pontificio Quod divina Sapientia (28.08.1824), w: Raccolta delle leggi e disposizioni di pubblica amministrazione nello Stato Pontificio. Volume II. Istruzione pubblica, annona e grascia, censimento, congregazione di revisione, Nella Stamperia della R. C. A., Roma 1834, s. 137-96.
- Paulus PP. VI, Constitutio apostolica de Romana Curia Regimini Ecclesiae Universae (15.08.1967), AAS 59 (1967), s. 885-928; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 166-96.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Pallottinum, Poznań 2008.
- Pius PP. X, Constitutio apostolica de Romana Curia Sapienti consilio (29.06.1908), AAS 1 (1909), s. 7-19.
- Pius PP. XI, Constitutio apostolica de Universitatibus et Facultatibus Studiorum Ecclesiasticorum Deus scientiarum Dominus (24.05.1931), AAS 23 (1931), s. 241-62.
- Pius PP. XII, Litterae apostolicae Foederatio Catholicarum Studiorum Universitatum constituitur (27.07.1949), AAS 42 (1950), s. 385-87.
- Pius PP. XII, Motu proprio ob Pontificio Opere Vocationum Sacerdotalium apud Sacram Congregationem Seminariis et Studiorum Universitatibus praepositam constituendo Cum nobis (4.11.1941), AAS 33 (1941), s. 35.
- Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, Ordinationes ad constitutionem apostolicam «Deus scientiarum Dominus» de Universitatibus et Facultatibus Studiorum Ecclesiasticorum Rite exsequendam (12.06.1931), AAS 23 (1931), s. 263-84.
- Sixtus PP. V, Institutio quindecim congregationum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium, cum iurisdictionum et facultatum partita concessione, ad faciliorem universae reipublicae christianae statusque ecclesiastici et Romane Curiae negotiorum et causarum expeditionem Immensa aeterni Dei (22.01.1588), w: Bullarum, cura et studio Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX, apostolica benedictio-

ne erexit. T. VIII: a Gregorio XIII (an. MDLXXII) ad Sixtum V (an. MDLXXXVIII), Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo Editoribus, Torino 1863, s. 985-99.

Sixtus PP. V, Studii generalis almae Urbis collegio advocatorum consistorialium confertur, cum antiquorum privilegiorum confirmatione et praecedentiae concessione Sacri apostolatus ministerio (23.08.1587), w: Bullarum, cura et studio Collegii adlecti Romae Virorum S. Theologiae et SS. Canonum peritorum quam SS. D. N. Pius Papa IX. apostolica benedictione erexit. T. VIII: a Gregorio XIII (an. MDLXXII) ad Sixtum V (an. MDLXXXVIII), Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo Editoribus, Torino 1863, s. 897-900.

Literatura

- Bączkiewicz, Franciszek, Józef Baron, i Władysław Stawinoga. 1957. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 1. Opole: Wydawnictwo Diecezjalne św. Krzyża w Opolu.
- Congregazione degli studi. *La riforma dell'istruzione nello Stato pontificio (1816-1870)*, red. M.I. Venzo, Ministero per i beni e le attività culturali – Direzione generale per gli archivi, Roma 2009.
- Grocholewski, Zenon. 2013. „Wykład wygłoszony 27 maja 2013 roku przez Kardynała Zenona Grocholewskiego podczas uroczystości wręczenia Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego „Umiłowanie Boga – najwyższą mądrością”. W Nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego. Kardynał Zenon Grocholewski. *Umiłowanie Boga – najwyższą mądrością. Laudacja Ks. prof. dr hab. Józef Krukowski*, 31-48. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Pawluk, Tadeusz. 2002. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 1, *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Pękalski, Ireneusz. 1986. „Uprawnienia Kongregacji Kurii Rzymskiej w okresie przed jej reformą dokonaną w 1588 roku przez papieża Sykstusa V.” *Prawo Kanoniczne* 29, nr 1-2:227-41.
- Selejdak, Ryszard. 2011. „Watykańska Kongregacja Edukacji Katolickiej – historia, kompetencje i działalność.” *Collectanea Theologica* 81, nr 2:111-33.

Kształtowanie się Kongregacji Edukacji Katolickiej

Streszczenie

Jezus Chrystus powierzył Kościołowi zadanie nauczania. W 1588 r. papież Sykstus V utworzył Kongregację do Spraw Uniwersytetu Studiów Rzymskich, aby nadzorować studia zarówno w Studium Rzymskim, jak i innych znaczących uniwersytetach tamtych czasów. Następni Biskupi Rzymu utworzyli: Kongregację Studiów, Świętą Kongregację Seminariów i Uniwersytetów, Świętą Kongregację do Spraw Wychowania Katolickiego, a w 1988 r. Kongregację Seminariów i Instytutów Studiów. Papież Benedykt XVI w 2013 r. zmienił nazwę dykasterii na Kongregację Edukacji Katolickiej (Instytutów Studiów).

Słowa kluczowe: Stolica Apostolska; zadanie nauczycielskie Kościoła; uniwersytet katolicki; uniwersytet kościelny

The Formation of the Congregation for Catholic Education

S u m m a r y

The founder of the Church entrusted the Church the teaching function. In 1588 Pope Sixtus V erected the *Congregatio pro universitate studii romani* to supervise the studies at the University of Rome and other notable universities of the time. Then the Roman Pontiffs created: the *Congregatio studiorum*, *Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus*, *Sacra Congregatio pro institutione Catholica*, and in 1988 Congregation for Catholic Education (in Seminaries and Institutes of Study). The Pope Benedict XVI changed in 2013 the name of the dycastery into Congregation for Catholic Education (Institutes of Study).

Key words: Holy See; teaching function of the Church; Catholic university; Church university

Information about Author: REV. MIROSLAW SITARZ, HAB. J.C.D., University Professor – Head of the Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: mpsitarz@kul.pl